

УДК 330.322:338

*Б. М. Данилишин,
д. е. н., професор, академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри регіоналістики і туризму, Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4058-1191>

*Г. О. Обиход,
д. е. н., старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи,
Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України"*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3201-6803>

*І. О. Ілляшенко,
к. е. н., доцент, заступник завідувача кафедри регіоналістики і туризму,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7849-9890>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.14.5

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ТА УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМИ ДЕСТИНАЦІЯМИ У ВІЗІЇ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ДОСВІД ТА ІНВЕСТИЦІЇ

*B. Danylyshyn,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Emeritus of Science and Technology of Ukraine, Head of the Department of Regional Studies
and Tourism, Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman*

*H. Obykhod,
Doctor of Economic Sciences,
Senior Researcher, Deputy Director for scientific work, State Institution "Institute of Environmental
Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine"*

*I. Illiashenko,
PhD in Economics, Associate Professor, Deputy Head of the Department of Regional Studies
and Tourism, Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman*

METHODOLOGY OF DEVELOPMENT AND MANAGEMENT OF TOURIST DESTINATIONS IN THE VISION OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE: INVESTMENTS AND EXPERIENCE

Наукова стаття окреслює напрями удосконалення управління туристичними дестинаціями, виходячи із реалій сьогодення та інвестиційних можливостей повоєнної відбудови економіки України. На відміну від існуючих методичних підходів, інвестиційні потоки у майбутньому визначатимуть нові інституціональні засади розвитку та управління туристичними суб'єктами. Прогнозовані фінансові надходження із різних джерел планують надавати в рамках грантової, конкурсної діяльності за чіткого та прозорого менеджменту. Разом з тим, відновлення дестинацій передбачає реалізацію цілого ряду додаткових проектів у супутніх сферах: відновлення інфраструктури, навчання персоналу, підготовку фізичного простору для прийняття відвідувачів тощо.

Враховуючи той факт, що DESTINATION вважають привабливу територію для тимчасового перебування відвідувачів завдяки наявності туристичних ресурсів природного або штучного походження, відповідно масштаби території котра потребує відновлення у повоєнний період і може бути цікавою для туристів, є значною. В рамках інвестування, з метою відновлення складових елементів простору DESTINATION, потребуватимуть узгодження процеси управлінської діяльності усіх зацікавлених суб'єктів.

The scientific article outlines directions for improving the management of tourist destinations, based on the realities of today and the investment opportunities of the post-war reconstruction of Ukraine's economy. On the way to the post-war recovery of the tourism sector in Ukraine, it is advisable to also take into account the experience of other countries that were also in crisis situations, whose economy, and the tourism sector in particular, was destroyed due to the war, and now they are successfully developing, primarily in the field of tourism. In contrast to existing methodical approaches, investment flows in the future will determine new institutional foundations for the development and management of tourism entities. Projected financial income from various sources is planned to be provided within the framework of grant and competition activities under clear and transparent management. At the same time, the restoration of destinations involves the implementation of a number of additional projects in related areas: restoration of infrastructure, training of personnel, preparation of physical space for receiving visitors, etc. Considering the fact that the destination is considered an attractive territory for temporary stay of visitors due to the presence of tourist resources of natural or artificial origin, accordingly, the scale of the territory that needs to be restored in the post-war period and can be interesting for tourists is significant. The post-war recovery of Ukraine and its tourist destinations will be determined by a not so large set of parameters, and the vast majority of them, in accordance with their development, will characterize either new key opportunities or, on the contrary, challenges, risks and threats. Therefore, taking into account the complexity of the research topic and the predicted results, there should be not only the determination of probable new directions of development of the specified parameters, but also the separation of positive influences from negative ones. As part of the investment, in order to restore the constituent elements of the destination space, the management processes of all interested entities will need to be coordinated.

Ключові слова: методичні напрями, інвестиційна діяльність, повоєнне відновлення, туристична DESTINATION, управлінські інститути, інфраструктура, довкілля, сталий розвиток.

Key words: methodical directions, investment activity, post-war recovery, tourist destination, management institutes, infrastructure, environment, sustainable development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Акцентуючи увагу на повоєнному відновленні територій, часто роблять акцент на великих промислових об'єктах, соціальних умовах, сільському господарству тощо. У липні 2022 року на конференції в Лугано Україна представила потужний та всеохоплюючий план відновлення країни. Реалізація цієї стратегії розрахована на 10 років і вона отримала схвальні оцінки та підтримку від міжнародних партнерів. Україна ставить перед собою амбітну, втім цілком реалістичну мету: до 2032 року здійснити стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається. Для залучення в українську економіку іноземних інвесторів вже створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine [1], на якій зібрано понад 500 інвестпроектів та

можливостей у 10-ти галузях економіки. Кожен потенційний інвестор, зареєструвавшись на платформі, отримає вичерпну інформацію про можливості інвестування, конкретні проекти та вигоди, які матиме від вкладання в економіку України.

Разом з тим, науковці та практики усього світу активно пропагують не випускати із поля зору важливість туристичного фактору, його внеску у повоєнне відновлення. Війна змушує багатьох думати, що іноземці до нас не поїдуть ще дуже довго. Однак у світі є багато прикладів, коли після масштабних конфліктів країни швидко відновлювалися та знову вітали гостей у своїх туристичних DESTINATION. Зрозуміло, що потрясіння, спричинені збройними конфліктами, вносять глибокі зміни до туристичного "ландшафту" країн. Створюється нова спадщина, а постконфліктний "туризм пам'яті" згодом поєднується з іншими напрямками — культурним чи екологічним туризмом.

Проте, будь-які процеси й методи відновлення туристичних дестинацій потребуватимуть інвестиційної та управлінської підтримки. Певний досвід із цього напрямку Україна вже має, зокрема в рамках управлінської реалізації Законів про "інвестиційних нянь" для різних суб'єктів [2]. Ще у кінці 2022 року Кабінет міністрів України запропонував Верховній Раді поширити закон про "інвестиційних нянь" на проекти від 12 млн євро. Разом з тим, дозволялось розшири сфери діяльності, котрі можуть регулюватися цією нормою, проте вона не торкнулась туристичного бізнесу напряду, лише через інфраструктурні перетворення. Економісти та фахівці сфери туризму одностайні у своїй думці про те, що саме ця сфера може стати одним із драйверів повоєнного відновлення. Але наразі вона, так само як і інші сфери, втрачає обсяги і прибутки: за період воєнного стану за 2022 рік сума туристичного збору склала 178 млн 948 тис. грн, що значно менше (на 24%) в порівнянні з 2021 роком, оскільки тоді сума туристичного збору становила 235 млн 461 тис. грн [3]. В ООН вже спрогнозували, якщо війна в Україні затягнеться ще на рік і більше, глобальна індустрія туризму може втратити щонайменше 14 мільярдів доларів [4].

Війна в Україні створює нові проблеми для глобального економічного середовища та ризикує завадити відновленню довіри до безпеки подорожей у цілому світі. Хоча на Росію та Україну в сукупності припадало лише 3—4% загальносвітових витрат на міжнародний туризм у 2020—2021 році, закриття повітряного простору над значною частиною Європи та заборона на російських перевізників впливають на внутрішньоєвропейський туризм. Це також призводить до відхилень на далекомагістральних рейсах між Європою та Східною Азією, що підвищує витрати. Глобальна індустрія туризму може втратити щонайменше 14 мільярдів доларів у доходах, якщо конфлікт затягнеться. За останніми прогнозами Європейської організації з безпеки повітряної навігації (Eurocontrol), обмеження на польоти цивільної авіації в повітряному просторі України, Молдови, Білорусі та Росії діятимуть до 2029 року [5].

Число пошуків та бронювань авіаквитків знизилось у світі вже через тиждень після вторгнення, але почало відновлюватися на початку березня. Поки що рано оцінювати довгострокові наслідки для галузі, проте вже зараз експерти зазначають, що вторгнення в Україну посилює і так складні економічні умови, підірве довіру споживачів і підвищить невизначеність щодо інвестицій. Саме останнє турбує фахівців найбільше, бо, як зазначалось вище, без активних інвестиційних вливань така чутлива галузь як туризм не матиме достатніх фінансових резервів для відновлення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Україна завжди мала достатню кількість туристичних ресурсів і до початку повномасштабного вторгнення тримала курс на розвиток туристичних дестинацій на базі курортів в Одеській та Херсонській областях, природних заповідників, пам'яток архітектури, парків, Карпат, унікальних озер та водоспадів, чарівних міст, автентичних скансенів з фестивалями, ярмарками, частуваннями. Після пандемії в 2020 році фахівці говорили

про спад у галузі. У 2021 році бюджети громад з туристичної галузі отримали 244 млн грн туристичного збору, що на 86,8% більше, ніж у 2020 році (130,6 млн грн) та навіть вище за доходи 2019 року на 20% (196 млн грн). З 2022 на території України триває повномасштабна війна, частина територій окуповані. Вплив військових подій позначився на усіх сферах економіки та суспільному житті. Проте, саме обслуговуючі сфери відчувають це найсильніше. Туризм — одна з перших сфер, яка страждає найбільше, якщо йде війна. Причому вона зазнає втрат не лише в країнах, які безпосередньо беруть участь у конфлікті, а й у всьому світі. Адже у воєнний час бажання мандрувати мало в кого виникає. Традиційні, південно-східні та південні регіони Євразії масово втрачають на туристичних потоках (Італія, Іспанія, Греція, Туреччина тощо), про що періодично свідчать моніторингові дані аналітичних центрів та звіти дотичних організацій [6]. Фахівці-економісти, такі як М. Ільїна [7—8] відмічають у своїх працях, що через недоотримання коштів від туризму значних збитків зазнають також об'єднані територіальні громади. А це означає скорочення інвестування на місцях. У глобальних масштабах учасники форуму "Туризм в Україні: виклики та відновлення" відмічають не лише різке падіння обсягів туристичних потоків, але й просторовий, інституційний, економічний виміри втрат туристичного потенціалу регіонів України [9]. Світова спільнота пропонує власний практичний досвід, нові тренди, нові інноваційні можливості, нові інструменти та механізми залучення інвестицій з метою відбудови туристичного сектору після збройних конфліктів, що висвітлюється у публікаціях офісу Destinations International [10]. Також провідні вчені України та практики у сфері туризму й залучення інвестицій пропонують візію та стратегію повоєнного відновлення України, де чільне місце належить туризму як драйверу розвитку місцевих громад [11]. Більшість методологічних та практичних кейсів залучення інвестиційних ресурсів до туристичної сфери розроблялись за умов мирного часу та низьких ризиків. На сьогодні цей напрям надзвичайно вразливий, викликає у потенційних інвесторів багато запитань і, відповідно, потребує нових методологічних підходів до управління.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Стаття покликана визначити та обґрунтувати методологічні підходи до управління туристичними дестинаціями у візії повоєнного відновлення України, враховуючи потреби в інвестиціях та спираючись на дієвий світовий досвід.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Українська влада неодноразово заявляла про наміри суттєво збільшити обсяги залучення іноземних інвестицій у вітчизняний туризм. Але якщо у мирний час невиконання цієї обіцянки можна було чимось компенсувати, то в умовах війни залучення додаткових коштів є питанням виживання самої галузі. Ситуація ускладнюється тим фактом, що процес децентралізації в Україні щойно завершився і місцеві громади не мають достатній рівень навиків, не володіють інструмен-

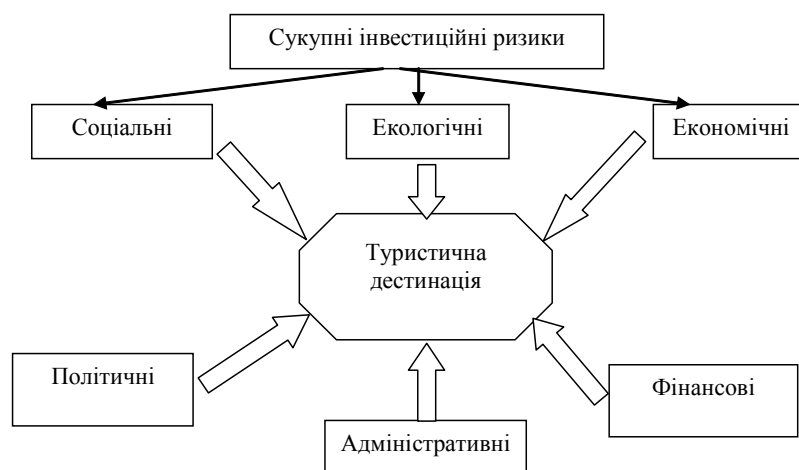

Рис. 1. Структура інвестиційних ризиків для туристичних дестинацій України

Джерело: складено авторами.

тарієм залучення інвестицій у сферу розвитку власних дестинацій [12]. Зважаючи на те, що складовими туристичної дестинації вважають функціонально пов'язані елементи (туристичні ресурси, туристична і загальна інфраструктура території, трудовий потенціал та органи управління), які розташовані на певній території і мають інформаційно-комунікаційні структури для виконання стратегічно-тактичних завдань щодо виробництва та реалізації туристичного продукту, спрямовані на забезпечення ефективності господарської, соціальної й екологічної діяльності, відповідно знання і використання теорій місцевого самоуправління в процесі формування туристичних дестинацій набувають важливого теоретичного, методологічного і прикладного характеру. Методологія створення та управління туристичними дестинаціями у повоєнний період розвитку вимагатиме активізації роботи із залучення додаткових інвестиційних потоків. Реалізуються вони на основі сукупності принципів інвестування у сфері туризму. За умов повоєнного відновлення туристичних дестинацій загальновідомі принципи набувають нового змістовного наповнення.

1. Принцип системності передбачав використання системного аналізу після прийняття рішень з інвестування. Це обумовлюється тим, що туристична сфера є великою відкритою системою. За умов відновлення дестинації або оптимізації туристичної галузі на її території необхідно буде враховувати системне та поступове відновлення усіх галузей економіки. Не виключено, що магістральні потоки інвестицій при цьому будуть направлені в промисловість, сільське господарство, соціальний сектор (залежно від спеціалізації території чи кластеру).

2. Принцип комплексності передбачав поєднання реального, стратегічного та оперативного управління інвестиційною діяльністю. З огляду на прийняті до 2022 року програмні документи, а саме схвалену у 2017 році Кабінетом Міністрів України "Стратегію розвитку туризму та курортів до 2026 року", яку підготувало Міністерство економічного розвитку і торгівлі, вказаний принцип в цілому було дотримано. Документ розроблено з метою створення умов для забезпечення прискореного розвитку сфери туризму і курортів, перетворення її у високоефективну, інтегровану у світовий ринок галузь [13]. В ре-

ліях повоєнного відновлення дестинацій стратегічне управління відійде на другий план, поступившись реальному та оперативному управлінню. Останні будуть доповнюватися вже апробованими у світовому масштабі дієвими інструментами й механізмами залучення інвестицій. Проте, варто пам'ятати і про те, що за ними прийде зовнішнє управління та моніторинг ситуації. Таким є міжнародний досвід, який озвучено на численних форумах з повоєнного відновлення України: успішні кейси залучення інвестицій для Хорватії, Грузії, Катару тощо [14].

3. Принцип адаптивності забезпечує гнучкість інвестиційного процесу у вигляді впливу внутрішніх та зовнішніх чинників, які забезпечують коригування цілями та пріоритетами. Не секрет, що кожна територіальна громада має закладе у процес повоєнного відновлення власну мету та очікувані результати. Вважаємо, що при плануванні діяльності із залучення інвестиційних потоків цей принцип, у сукупності із оперативним та реальним управлінням, дасть можливість максимально ефективно розподіляти фінансові ресурси, забезпечуючи найбільш вразливі сторони розвитку туризму на території. Принцип адаптивності широко використовується у роботі численних офісів, проектних бюро, аналітичних регіональних агенцій. Саме вони допомагають представникам управлінської сфери на місцях знайти відповідну нішу та залучити гроші потенційних інвесторів на розвиток туризму в дестинації [15—16].

4. Принцип обліку ризиків. Принцип обліку ризиків зобов'язує враховувати специфіку туристської сфери та виявляти рівень ризиків, які можуть виникнути у процесі інвестиційної діяльності. Так, на сьогодні інвестиційна привабливість місцевих туристичних ресурсів є дуже низькою. Переважно, користувачами таких послуг є внутрішні туристи, котрі, в силу складних обставин (політичних, соціальних, фінансових), не можуть дозволити собі тривалі закордонні подорожі. Враховуючи їх активність, мова йде про виживання галузі, а не про її стабілізацію чи активний розвиток. Інвестиційні ризики, за котрими традиційно характеризують будь-яку галузь, для туристичної дестинації мають наступну структуру й змістовне наповнення (Рис. 1).

З методологічної точки зору та, беручи до уваги принципи формування туристичних дестинацій, інвес-

тиційні ризики можуть виступати як визначальна складова інвестиційної привабливості регіону. Більшість моделей функціонування галузі у післявоєнний період включають активізацію інвестиційних потоків. Про це постійно наголошують як на найвищих управлінських рівнях [17], так і на низовому рівні адміністрування [18]. Подібної генеральної лінії притримуються науковці та радники із числа громадських організацій [19—20]. Усі одноставно відзначають можливість фінансових втрат, пов'язаних з неточністю та непостійністю умов інвестиційної діяльності у повоєнний період, проте активно наполягають на запровадженні нових методичних підходів та інструментів залучення грошових потоків.

Під правовим ризиком тут розуміють законодавчо-правові обставини, які впливатимуть на інвестиційну діяльність суб'єкта та території. Управлінські ризики впливають на політичну складову інвестиційного процесу і тут держава готова прийти на допомогу через прийняття ряду нормативно-правових актів, таких як вже згадуваний закон про т.зв. "інвестиційних нянь". Серед нових інструментів у цій сфері згадаємо також пілотний проект страхування від військових ризиків, який Україна реалізує разом із Багатостороннім агентством з гарантування інвестицій (MIGA), що належить до групи Світового банку. На цю ініціативу наша держава отримала від MIGA 30 млн доларів [21]. Залучення управлінців такого рівня — хороший сигнал для міжнародних інвесторів щодо поліпшення клімату інвестиційного для країни. Отже, фінансові та інвестиційні ризики найчастіше зумовлюються зміною політичної обстановки всередині країни та змінами на світовій арені. Екологічні ж ризики враховують насамперед стан довкілля, наявність різноманітних соціальних рухів та державних програм. Обставини, що впливають на соціальний компонент інвестиційної діяльності, беруться до уваги під час аналізу соціальних ризиків: знижений рівень соціально-ділової активності, відсутні моральні та матеріальні суспільні стимули, високий рівень напруженості у соціумі. Серед економічних ризиків інвестування в дестинацію розглядатимуть: високий рівень інфляції, неефективну структуру місцевої економіки, нестабільність курсу національної валюти, високий рівень злочинності у регіоні тощо.

Окремі дослідники акцентують увагу на тому, що важливим є чинник часу, оскільки інвестиційний клімат передбачає інвестиційну привабливість у поступовій динаміці. Це важливо, бо втрата інвестиційної стабільності негативно вплине на забезпечення інвестиційного клімату для територіальної громади, призведе до сповільнення темпів сталого розвитку, втрати робочих місць та зростання добробуту населення.

Форми інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму практично ідентичні підприємствам будь-якої іншої галузевої приналежності. Це капітальні, фінансові та соціальні форми. Туристично-рекреаційна сфера вимагає значних інвестиційних вкладень у свій розвиток, оскільки має розгалужену систему характерних та супутніх послуг, де основними об'єктами вкладень є заклади тимчасового розміщення й організації харчування, транспортні засоби, замки, музеї, тощо. В зв'яз-

ку з цим, головну роль відіграють капітальні інвестиції, які уособлюють у собі широкий спектр напрямів та процесів, що відбуваються у суспільному відтворенні. Найбільш поширеними у період повоєнного відновлення будуть: будівництво, реконструкція та модернізація засобів розміщення, харчування, спортивно-оздоровчих комплексів, туристичних та культурних об'єктів тощо [22].

Реалізація викладених вище принципів неможлива без активної управлінської підтримки. В контексті останнього Урядом України започатковано та реалізується ряд заходів на законодавчому та виконавчому рівні. Серед них Закон "Про державну підтримку інвестиційних проектів зі значними інвестиціями", котрий дозволяє потенційним інвесторам туристичного бізнесу мінімізувати ризики отримують прямий договір з урядом і пакет стимулів. Так, державна підтримка може надаватися інвестору у формі податкових і митних пільг або забезпечення об'єктами суміжної інфраструктури, необхідних для реалізації інвестиційного проекту. Важливо відзначити, що загальний обсяг державної підтримки не має перевищувати 30% від планового обсягу інвестицій за проектом.

В рамках нової моделі регіонального розвитку, яка реалізовується з моменту прийняття Закону України "Про засади державної регіональної політики", управлінці потребуватимуть додаткової підтримки з реалізації інвестиційних надходжень до туристичних дестинацій. Не важливо, відбуватиметься цей процес в рамках повоєнного відновлення України чи вже зараз, в контексті розбудови туристичної інфраструктури окремим суб'єктом (туристичні дестинації північно-західних та західних областей, великих обласних центрів, столиці та районних центрів). Більшість експертів сходяться одноставно у твердженні: розробляються регіональні та місцеві стратегії розвитку туризму і проекти потребуватимуть серйозної підтримки з боку активних недержавних, приватних, наукових та громадських партнерів. Системи обласних адміністрацій мають чимало обмежень. Наприклад, ще в недалекому минулому деякі обласні державні адміністрації для розроблення регіональної стратегії розвитку наймали зовнішню структуру, яка іноді, навіть не виїжджаючи на місце, розробляла об'ємні документи. За нових принципів інвестування методологія розробки та реалізації кардинально змінилася.

Потенційні інвестори, перебираючи на себе повноваження управлінців, будуть зацікавлені у залученні активних представників міст, селищ і сіл регіону, громадських організацій, представників державних та освітніх установ, приватних партнерів і їх асоціацій тощо для створення повної картини умов реалізації інвестиційного проекту. Таким є досвід Боснії та Герцоговини, Хорватії, де у період 1996—1999 років, поряд із активними фінансовими вливаннями, світова спільнота отримала майже повний контроль над проектами, що реалізувались та паралельно втілювала внутрішні реформи. Це і реструктуризація фінансового сектору, й місцевий розвиток та розбудова інститутів, включаючи державне управління. Щодо реалій розвитку туристичної дестинації, то що більше жителів області будуть знати про

розроблення стратегії та візьмуть участь у цьому процесі, то краще. Якщо, наприклад, вектор розвитку дестинації визначить науковий інститут чи робоча група, а громада нічого про це не знатиме чи матиме іншу думку, то нічого не зміниться. Поряд із планом реалізації та інвестиційними потоками міжнародні експерти, разом із представниками громади, повинні володіти набором конкретних технічних завдань щодо реалізації проекту та мати фінансові розрахунки.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

З огляду на отримані результати досліджень та, підсумовуючи сказане вище, автори вважають за потрібне актуалізувати питання інвестиційного забезпечення розвитку туризму в окремих дестинаціях за умов повоєнного відновлення. На сьогодні інформаційний простір наповнено повідомленнями про окремі інвестиції, проекти, діяльність робочих груп із використання міжнародного досвіду. Проте, відсутнє цілісне бачення та узгоджена процедура залучення коштів потенційних інвесторів на регіональний і місцевий ринок. Після завершення активної фази бойових дій, потенційні й реальні об'єкти туристичного бізнесу потребуватимуть Дорожньої карти залучення грошових потоків і відновлення. Частково цю управлінсько-організаційну функцію на себе можуть прийняти регіональні агенції розвитку, котрі у стиснуті строки на основі шаблонів допомагатимуть громадам подавати заявки на інвестиційні проекти.

Ця робота повинна буде узгоджуватися із загальною стратегією відбудови України, що передбачає злагоджену роботу інституцій законодавчої та виконавчої влади. Останнім часом в українському суспільстві набула поширення ідея відбудови територій з позицій їх резилієнтності. З точки зору розвитку туризму ця концепція є абсолютно вигідною, бо підтверджує курс на пошук внутрішніх джерел відновлення туристичного бізнесу в Україні.

Література:

1. Advantage Ukraine. URL: <https://advantage-ukraine.com/> (дата звернення: 08.07.2023).
2. Набрав чинності закон про "інвестиційних нянь". URL: <https://mustangfinance.com.ua/nabrav-chinnosti-zakon-pro-investitsiynih-nyan/> (дата звернення: 08.07.2023).
3. Капітальні інвестиції. Капітальні інвестиції за видами активів (щоквартальні показники). URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz.htm (дата звернення: 08.07.2023).
4. UN meets to help reverse 'precipitous drop' in tourism. 4 May 2022. Economic Development. URL: <https://news.un.org/en/story/2022/05/1117552> (дата звернення: 08.07.2023).
5. Eurocontrol forecast update 2023-2029. 31 March 2023. URL: <https://www.eurocontrol.int/sites/default/files/2023-03/eurocontrol-seven-year-forecast-2023-2029-spring-2023.pdf> (дата звернення: 08.07.2023).
6. World Economic Impact Report 2023. May 29, 2023. URL: <https://wtcc.org/research/insights-publications> (дата звернення: 08.07.2023).

7. Ільїна М. В. Інтегральне оцінювання туристично-рекреаційної сфери територій різних типів. Економіка. Управління. Інновації. Економічні науки. 2013. № 2 (10). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_31 (дата звернення: 08.07.2023).

8. Ільїна М. Методологічні підходи до оцінки екологічної шкоди та збитків. Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 2—3 берез. 2023 р. Вінниця, 2023. С. 239—240.

9. Туризм в Україні: виклики та відновлення: Зб. матеріалів Міжнародного туристичного форуму, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, 21—22 березня 2023 року. К.: КНЕУ, 2023. 337 с.

10. Destinations International. URL: <https://destinationsinternational.org/tourism-lexicon> (дата звернення: 08.07.2023).

11. Національна академія наук України. Відділення економіки. Повоєнне відродження України. Візія відділення економіки Національної академії наук України. 2022. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9719> (дата звернення: 08.07.2023).

12. Аналіз соціально-економічного розвитку областей та міста Києва за 2021 рік. Міністерство розвитку громад та територій України. 2022. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rejtingova-otsinka-regioniv/analizsotsialno-ekonomichnogo-rozvytku-oblastej-ta-mista-kyyeva-za-2021-rik/> (дата звернення: 08.07.2023).

13. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 168-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249826501> (дата звернення: 08.07.2023).

14. Кириченко С. Відродження туризму після війни. Чого повчитися в Ізраїлю та Хорватії. URL: <https://biz.liga.net/ua/ekonomika/all/opinion/vozrojenieturizma-posle-voyny-chemu-pouchitsya-u-izrailya-i-horvatii> (дата звернення: 08.07.2023).

15. Громадська організація "Агенція регіонального розвитку Таврійського об'єднання територіальних громад". URL: <https://www.arr.ks.ua/pro-nas/> (дата звернення: 08.07.2023).

16. Мельниченко О. А., Величко Л. Ю. Індустрія туризму: сутність, складові, кластери, необхідність державного регулювання. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Ма-гістр", 2015. № 4. С. 3—9.

17. Дмитро Шварц. Вийти з туману війни: як Україна зможе залучати іноземні інвестиції у 2023 році. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/viyti-z-tumanu-viyni-yak-ukrajina-zmozhe-zaluchati-inozemni-investiciji-u-2023-roci-12084243.html> (дата звернення: 08.07.2023).

18. Досвід Львівщини у напрямі відновлення туризму в умовах війни презентували на міжнародному форумі. URL: <https://loda.gov.ua/news/59732> (дата звернення: 08.07.2023).

19. Дворська І. Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та антикризове управління? URL: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952> (дата звернення: 08.07.2023).

20. Моца А., Шевчук С., Середя Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>

21. Агентство Світового банку MIGA почало страхувати від воєнних ризиків в Україні. URL: <https://fintechinsider.com.ua/agentstvo-svitovogo-banku-miga-pochalo-strahuvaty-vid-voyennyh-ryzykiv-v-ukrayini/> (дата звернення: 08.07.2023).

22. Стойка В. С. Інвестиційна діяльність в туристичній сфері. Danish Scientific Journal. 2021. № 52. Том 2. С. 7—11. URL: http://www.danish-journal.com/wp-content/uploads/2021/10/DSJ_52_2.pdf (дата звернення: 08.07.2023).

References:

1. Advantage Ukraine (2023), available at: <https://advantageukraine.com/> (Accessed 08 July 2023).

2. Mustang Finance (2021), "The law on "investment nannies entered" into force", available at: <https://mustangfinance.com.ua/nabrav-chinnosti-zakon-pro-investitsiy-nih-nyan/> (Accessed 08 July 2023).

3. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Capital Investments. Capital investments by types of assets (quarterly indicators)", available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz.htm (Accessed 08 July 2023).

4. United Nations (2022), "UN meets to help reverse 'precipitous drop' in tourism Economic Development", available at: <https://news.un.org/en/story/2022/05/1117552> (Accessed 08 July 2023).

5. Eurocontrol (2023), "Eurocontrol forecast update 2023—2029", available at: <https://www.eurocontrol.int/sites/default/files/2023-03/eurocontrol-seven-year-forecast-2023-2029-spring-2023.pdf> (Accessed 08 July 2023).

6. WTTC (2023), "World Economic Impact Report 2023", available at: <https://wtcc.org/research/insights-publications> (Accessed 08 July 2023).

7. Ilyina, M. V. (2013), "Integral assessment of the tourist and recreational sphere of different types of territories", Economy. Management. Innovations. Economic sciences, vol. 2, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_31 (Accessed 08 July 2023).

8. Ilyina, M. (2023), "Methodological approaches to the assessment of environmental damage and losses", Suchasni tendentsii rozvytku finansovykh ta innovatsiino-investytsiynykh protsesiv v Ukraini. Materialy VI Mizhnarodnoi nauko-vo-praktychnoi konferentsii [Modern trends in the development of financial and innovation-investment processes in Ukraine. Materials of the VI International Scientific and Practical Conference], Vinnytsia, Ukraine, pp. 239—240.

9. Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman (2023), "Tourism in Ukraine: challenges and recovery", Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoho turystychnoho forumu [Collection of materials of the International Tourist Forum], Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine.

10. Destinations International (2023), available at: <https://destinationsinternational.org/tourism-lexicon> (Accessed 08 July 2023).

11. National Academy of Sciences of Ukraine (2022), "Vision of the Department of Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine", available at: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9719> (Accessed 08 July 2023).

12. Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine (2022), "Analysis of the socioeconomic development of the regions and the city of Kyiv for 2021", available at: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-a-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rejtingova-otsinka-regioniv/analiz-soczialnoekonomichnogo-rozvytku-oblastej-ta-mista-kyieva-za-2021-rik/> (Accessed 08 July 2023).

13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), "On the approval of the Strategy for the development of tourism and resorts for the period until 2026", available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249826501> (Accessed 08 July 2023).

14. Kyrychenko, S. (2023), "Revival of tourism after the war. What to learn in Israel and Croatia", available at: <https://biz.liga.net/ua/ekonomika/all/opinion/vozrozdienie-turizma-posle-voyny-chemu-pouchitsya-uzirailya-i-horvatii> (Accessed 08 July 2023).

15. Non-governmental organization "Regional Development Agency of the Tavria Association of Territorial Communities" (2023), available at: <https://www.arr-ks.ua/pro-nas/> (Accessed 08 July 2023).

16. Melnychenko, O.A. and Velychko, L.Yu. (2015), "Tourism industry: essence, components, clusters, necessity of state regulation", Theory and practice of public administration, vol. 4, pp. 3—9.

17. Shvarts, D. (2015), "Getting out of the fog of war: how Ukraine can attract foreign investments in 2023", available at: <https://www.unian.ua/economics/finance/viyti-z-tumanu-viyni-yak-ukrajina-zmozhe-zaluchati-inozemni-investiciji-u-2023-roci-12084243.html> (Accessed 08 July 2023).

18. Lviv Regional State Administration (2023), "The experience of Lviv region in the direction of restoring tourism in the conditions of war was presented at the international forum", available at: <https://loda.gov.ua/news/59732> (Accessed 08 July 2023).

19. Dvorska, I. "The tourism industry after the war: is resuscitation and anti-crisis management possible?", available at: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952> (Accessed 08 July 2023).

20. Motsa, A., Shevchuk, S. and Sereda, N. (2022), "Prospects for the post-war recovery of tourism in Ukraine", Economy and society, vol. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>

21. FinTech Insider (2023), "The World Bank agency MIGA started to insure against war risks in Ukraine", available at: <https://fintechinsider.com.ua/agentstvo-svitovogo-banku-miga-pochalo-strahuvaty-vid-voyennyh-ryzykiv-v-ukrayini/> (Accessed 08 July 2023).

22. Stoika, V. S. (2021), "Investment activity in the tourism industry", Danish Scientific Journal, vol. 52. no. 2, pp. 7—11.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2023 р.